

Az „extra” hely

— Ho-hó, Váradi elvtárs! — nevetett a járási titkár Csordás, míg rövidrenyírt fekete bajusza vigan ugrált összecsucsorított ajka felett. — Te nem tudod, miféle hely ez a Gácsoros! No persze... — tette hozzá gyorsan, elnéző mosollyal — még nem is igen tudhatod... Elvégre az a három hét... Dehát majd meglátod!

A járási titkár mosolyogva nyomta az üveghamutartó barnára égetett fenéklapjához elszívott cigarettája maradványát, aztán ránézett a beszélőre.

— Szóval ez a te községed valami extra hely!

— Úgy is van! — kapott a szavain Csordás, még az elkezdett pipatömést is abbahagyva. — De mennyire így van! Vagy tagadjam? Mért tenném, ha igaz? — Várt egy darabig, de mivel sem helyeslés, sem ellenvetés szavaira nem érkezett, folytatta a pipatömést is, a beszédet is. — Tapasztalod majd magad is. Dicsekvés nélkül mondhatom, hogy nálunk megy a munka! Nem alszunk, az igaz, de az is lehet, hogy valami szerencsés körülmény... Afféle extra hely, ahogy te mondd! — Nevetett, aztán rágyújtott. A jólszelelő pipáról szeme a járási titkár figyelő arcára tévedt, s ettől valahogy abbamaradt az élvezet. Mi a fenét néz úgy? villant át rajta. Nem vagyok én eladólány! Egy pillanatra zavarbajött. De aztán eszébejutott, hogy a járási titkár új ember, méghozzá gyerkőc is hozzáképest. Nem lehet több 26—27 évesnél, méricskélte magában, és mi az? Ő maga már régen a kapanyelet markolta a grófi uradalomban, mikor az csak szopósgyerek lehetett! Ni csak, nézte, még a sórénye is, akár a szalma, összeviszsa hull a homlokába. Hát persze, hogy figyelni az idősebb, tapasztaltabb mondanivalóját. Dehát igaz is, nem akár-milyen dologról van szó, hallgathatja!

Ahogy így egy-kettőre rendbejött a kérdéssel, zavara is elpárolgott. Megint a megszokott lendülettel beszélt tovább. A járási titkár nem szólt közbe. Felvett az asztallapról egy papírszeletkét, és ujjai között gyors, megszokott mozdulattal sodorni kezdte. A papírdarabka pillanatok alatt apró tekerccsé vált, elárulva a megrögzött szokást. Elgondolkozva, ujjainak mozgását figyelve szólalt meg Váradi.

— Tehát kulák nálatok nincs.

Csordás elnézően mosolygott.

— Ami azt illeti, nem így értettem. Mert akadni éppen akad, ha nagyon keresi az ember, dehát az... — legyintett — nem sok vizet zavar. Két-három család. 47-beñ persze — tette hozzá — nem így állt a dolog! Az volt ám a harc! Akkor láttál volna bennünket! Egyszer... — emlékezett — meg is akartak szurkálni az országúton... Majd alkalomadtán elmesélem — mondta. — Nem akármilyen eset volt.

— De most — tért vissza az eredeti témához — akár azt is mondhatnám rólok, hogy nincsenek, mert éppen annyi, mintha nem volnának. Letörtük már a szarvukat! — Nevetett és hozzátette: — Hála istennek!

Váradi még egyre a papírszeletkét sodorta.

— Hogy megy az agitáció?

Csordás nagyot csapott tenyerével csizmája szárára, csakúgy visszhangzott tőle a kis szoba. Felállt és Váradihoz fordult.

— Hát ezt megnézheted! Elsők vagyunk a megyében! Legyen az akár-milyen kampány-feladat, mi megoldjuk! Ne vedd szerénytelenségnek, dehát ez így van...

A járási titkár felállt. Bedobta a hamutartóba az ujjai között foszlá-nyokká morzsolt papirost, és az ablakhoz lépett. Valami bosszantotta, de valahogy még magának sem formálhatta meg, hogy mi az, még gondolatnak sem.

Odakint hullott az eső. A heves októberi szél kupacokba hordta a megsárgult, lehullott lombot, majd megúnva a sepregetést, belekapaszkodott az utcán rendben sorakozó fák félig megkoppasztott koronájába. Tépte, szaggatta az ágakat, hogy azok a heves nyomásnak engedve, sorra meghajoltak, majd újra felegyenesedtek, hogy az újabb lökésnek ismét engedjenek... Mint annak idején az a vén százados a gyűjtőben, emlékezett Váradi. „Jól van fiacskám... Jól van, persze, hogy te semmiről sem tudsz... Még arról sem hallottál, hogy a műhelyben röpcédulákat osztogattak, igaz?” Egyre csak bólogatott, miközben a másik vadállat a talpát verte... Hogy hullottak a könnyei! Kamaszkönnyek... Hát igen, fűzte tovább gondolatait, a röpcédulákról valóban semmit sem tudott még akkor, de ott, abban a szörnyű szobában fogadta meg gyerekszívének minden idegével, megbosszulja azt, ami vele történt!... Elmosolyodott. Bizony, akkor még csak személyes sérelme, fellobbanó gyűlölete vitte az elvtársak közé. Tíz éve már. S ez idő alatt mennyi minden történt, mennyi nehéz harc! Pesten a gyárban, s még otthon is! Hiszen a mamával is harcolni kellett! Féltette a legkisebb gyerekét. Még felszabadulás után, hónapok múlva is csak suttogva merete kimondani, hogy „kommunista párt”. Szegény megszokta... És itt? Itt minden ilyen egyszerű lenne? Dehát akkor...

Egyszerre honvágya támadt. A szülőváros ismert utcái, az elhagyott üzem lármája, a barátok, régi elvtársak szeretett arca hiányzott. Megfordult. Csordás a fiókjában motozott, majd írásokat vett elő.

— Ha akarod, Váradi elvtárs. — bontogatta a papírokat, — pontos kimutatásaim vannak. Végeredményben a legjobb bizonyítvány a tervteljesítés, igaz?

— Köszönöm — kergette vissza a járási titkár most már végleg a régi emlékeket helyükre, — majd később. — Nem szerette a hevenyészett munkát.

— Igazad van — helyeselt Csordás. — Mindent alaposan kell megnézni, az az igazi! No... tedd csak el — nyújtotta feléje a papírokat, — nálad hagyom. Ha akarod, vedd jelentésnek.

Váradi leült az előtte kínálkozó székre, és kettőbe hajtva az írásokat, beletette az aktatáskájába. Hallgattak. Egy darabig csend ülte meg a szobát, mikor odakint hangos csattanással bevágódott a kiskapu. A csattanást gyors léptek dobogása követte. Valaki végigrobogott a tornác téglakövezetén, s máris sarkáig tárult az ajtó.

Fiatalt, 20 év körüli lány robbant a szobába, s lépteit egy jottányit sem mérsékelve úgy vágódott Csordás íróasztala elé, hogy Váradi attól tartott, felborítja. De nem lett semmi baj. A lány pontosan Csordás meglepett arca előtt állt meg, szorosan az asztal mellett, és azonnal beszélni kezdett, mitsem törődve a fejére borított hárászkendőről aláhulló esőcseppekkel, melyek azonnal apró tócsákba gyűltek körülötte.

— Látod, Csordás elvtárs — kezdte jó hangosan, — én megmondtam! Legalább százszor szoltam, hogy Szijjártóval nem lehet dolgozni, de te akárha beleszeretél volna, csak hagyod, csináljon, amit akar!

Csordást éktelen méreg öntötte el. Mit képzelsz ez a lány? Csak így berontani! És éppen a járás előtt! — gondolta, s érezte, mint száll fejébe a vér. Csak nem hagyom? Közbevágottnak.

— Mi bajod velem megint? És különben is... Úgy jössz be ide, se szó, se beszéd, mint... mint valami tank! — Alig találta a szavakat, és ettől még mérgesebb lett. — Láthatod — folytatta, — hogy más dolgom van, mint a te karatyolásodat hallgatni.

A lány most vette észre Váradit, és elvörösödött. Kipirult, kerek arcán mint nagy harmatcseppek ültek az esőnyomok, s ahogy megrázta a fejét felháborodásában, a víz szertehullott róla, egyenesen Csordás asztalára.

— A karatyolásozat? — ismételte, és dühében még gumicsizmájával is toppantott hozzá. — Hiszen nem tudod, mit akarok...

— Tudom, tudom! — vágott szavaiba türelmetlenül Csordás. — Azt, amit mindig!

A lány kinyúlt meleg kendője alól, mintegy szavait segítve.

— Dehát...

Csordás azonban elhatározta, hogy megőrzi tekintélyét, hát nem hagyta kibeszélni.

— A mondanivalódat majd máskor. Akár este az értekezleten, de most nem érek rá — mutatott Váradira. — Láthatod!

Most a lány szakította félbe.

— Jól van — simította félre arcából a vizes hajszalakat, — ahogy akartod!

— Majd mély szemrehányással szemében, szinte figyelmeztetőleg tette hozzá:

— Elmondhatom én a magamét este is! Szabadság!

Összekapta a kendőjét és elment. Olyan sebesen, ahogy jött. Várad az otthagyt apró tócsákat nézte, meg a friss sárral szegélyezett lábnyomokat, aztán megszólalt.

— Kicsoda ez a lány?

Csordás még mindig bajuszát rágva, mérgesen felelt.

— Népevelőfelelős. Battó Anna! A tanáccsal van baja. Dehát ha én felülnek mindenfajta asszonysutogásnak! Elöttem csak egy a fontos. Ki hogy dolgozik, én abból ítélem meg az embert.

Várad felütötte a fejét.

— Nem sokra tartod az asszonybeszédet?

Csordás legyintett.

— Máshol van a kutya eltemetve. — Közelebb hajolt Váradhoz, mintha valaki más is meghallhatná szavait, és hamiskás mosollyal folytatta. — Az van a dologban, hogy az a zsvány Szijjártó, a tanácselnökünk, egy időben erősen csapta a szelet ennek a lánynak, de aztán abbamaradt. Maga mesélte nekem, mert én megkérdeztem tőle kereken, mért szapulja úgy ez a lány, hát nekem megmondta. Csak az a baj — tette hozzá megint mérgesen, — hogy már a fél falut a tanács ellen hangolta! Fújják a nótáját, akár a visszhang! Node véget vetek én ennek, ne félj!

Várad cigarettára gyújtott, s míg kattant az öngyújtó, elismételte magában az imént hallott nevet. Battó Anna, gondolta el; a neve jól illik hozzá. Egyszerű, határozott, mint ő maga. Valahogy nem tudta érzéseit összeegyeztetni azzal, amit hallott róla, s az érzéseiben pedig nem szokott csalódní. Már is elhatározta, hogy megvárja ezt az értekezletet.

Megcsörrent a telefon. Csordás felkapta a hallgatót, és olyat kiáltott, mint akinek még újdonság az efféle öröm. Mosolyogva kezdte a beszédet.

— Halló!... Én hát! — egyenesedett ki. — Mi kéne, ha volna?

Azonban odaát is erősen beszélhettek, mert Csordás kénytelen volt egy kicsit távolabb tartani a hallgatót, s az arcán elterült széles mosoly úgy hervadt le róla, mint palatábláról az írás a szivacs nyomában.

— Micsoda? Dehogy felejtettem! A ménkút! — dühösködött. — Szó se lehet róla! Most nem érek rá.

A járési titkár kérdő arccal nézett rá.

— Miről van szó?

Csordás hol levette, hol megint felemelte a hallgatót. Nem tudta, hova figyeljen előbb.

— A gépállomásra várnak — súgta sebtében, — tudod, a szántási terv miatt... Mi az? — kiáltott ismét, és a megkezdett mondatot abbahagyva, már

újra a vonal túlsó felére figyelt. Váradi felállt, és rátette kezét Csordás telefonkagylót szorongató öklére.

— Megígérted?

Csordás csak bólogatni tudott.

— Menj akkor csak el. Ne várják hiába a községi titkárt, Csordás elvtárs.

Csordás nem tudta, mit csináljon, de Váradi otthagya, és máris kabátjába bújt.

— Mégiscsak... A fene vitte volna el! — mérgeskedett. — Hogy ez is éppen most... — Bizonytalankodott még, de a hang messziről ismét nyugtalanlankodni kezdett, így hát a gombolkozó Váradit látva, beadta a derekát. — Jól van, 'na... — egyezett bele. — Megyek! Máris! — Lecsapta a hallgatót, és a fogashoz lépett. Mire belekecmergett bekecsébe és a hamut kiverve pipáját is zsebredughatta, a járási titkár már hóna alatt táskájával útrakészen állott, majd meg is indult az ajtó felé.

— Nohát éppenséggel az úton is beszélgethetünk, ha már így esett... — udvariaskodott. — Úgy sem igen van nyugta az embernek... Hol ez, hol amaz, semmit se tudnak magukban elvégezni — dohogott még végig a tornácra is, de csak úgy, mint akinek jól esik a nélkülözhetetlenség, a sürgésforgás, s még sóhajtott is, míg hozzátette: — Arra a lóra szokás tenni, mi felénk is, amelyik a legjobban húz...

Az utcára értek. Váradi megállt.

— Én addig csak itt nézek körül, Csordás elvtárs. — És máris nyújtotta a kezét.

Csordás őszintén elcsodálkozott.

— Micsoda? Hát nem jössz velem? — szorongatta a felé nyújtott kezét.

— Csak nem teszel ilyet velem, Váradi elvtárs?

A járási titkár mosolygott.

— Nem jártam még erre felé, körülnézek. Gondolom, ráfér az, egy ilyen újdonsült járási titkárra — tette hozzá nevetve. — Nem igaz?

— Hát... — hökkentette meg Csordást a váratlan mondat — lehet...

— Kicsit fürkészvél nézett Váradi szemé közé, de nem látott benne valami huncut vidámságnál egyebet, így megnyugodott. Kezet ráztak.

Az eső közben elállt, csak a szél fújt még veszettül. Szerteszét hatalmas tócsák, a mélyedésekben kis patakoécskák csörgédeztek, falevelet, szemetet hordva hátukon. Egy kacsacsapat hangos hápógással fejezte ki örömét, és az úttest közepén, a frissen keletkezett tóban latyakolva egymás után fúrták csőrüket a vízfenékre, míg csak Csordás hatalmas lépteivel szét nem ugrasztotta őket. A járási titkár még ott állt a ház előtt, mintha azon gondolkozott volna, hogy merre is? Valahonnét éles vonatfütty hasított feléje. Az órájára pillantott. Nyolc óra, állapította meg. No, mi elég hamar végeztünk.

Vaktában indult el. Szerette maga megtalálni, amit keresett, s ez elég hamarosan sikerült. Már messziről észrevette a tanács épületét. Világos, téglaszínű ház volt, szinte pucérnak hatott a többi mintás, cifrázott kerítésű ház között, de tiszta, takaros volt, az szent. Belépett. Odabent már hárman ültek, s ennek nagyon megörült.

— Mindnyájuknak jóreggelt! — köszöntötte a padon ülőket, és körül nézett.

A nagyobb lócán két menyecske ült, az egyik idősebb, a másik fiatalabb. Szemben egy csorbaszélű padkán öregember pipázott.

— Akad egy kis hely?

— Már hogyné akadna! — szíveskedtek az asszonyok, azzal nyomban öszszébb fogva szoknyájukat, arrébb telepedtek. Váradi leült. Szemben az öreg elnyúlt, zsíros kalap alatt egykedvűen füstölt, s mégcsak egy pillantásra sem méltatta a jövevényt. Egyre a falon levő órát leste.

— Már kezdhethék... — dűnnyögött magának, — tíz perce is elmúlt...
— Még nem kezdték meg a hivatalt? — fordult az öreghez Váradi, mire az mégis csak rászánt egy rövidké pillantást.

— Még nem, pedig ideje volna már... Mintha ráérne az ember!

— Bizony — elegyedett a beszédbe Váradi balján ülő fiatal menyecske — egyéb dolog is akadna a ház körül. A gyerek még aludt, hogy eljöttem, csak úgy szitta az ujját! Ha közben meg megébredne!... Ríhat szegény, míg meg-jövök...

— Ne félj, alszik az! Egyebet se igen tud még... — merengett el az öreg — Hej... de rég volt az én házamban szopós gyerek!...

A járás, titkár ránevetett az öregre.

— Meghiszem azt, öregapám! Hiszen magának már unokája is lehet!

— Á, még nincs! — ingatta fejét az öreg. — Ha az idősebb fiam élne, nem mondom... Dehát az elesett a mostani háborúban, azt nem maradt magja. A kisebbik fiam meg még legényember. Katona. Most tölti az idejét...

— Igaz is, Miska bácsi — kapott a szón a fiatalasszony, — mi van az Andriszal?

A vénember nem felelt mindjárt, csak eregette a füstöt szürke, tüskés bajsa alól, s úgy pillogott, mintha attól félné, a sok beszéddel elmulasztja az élvezetet. De mivel hosszúra nyúlt a csend, az illendőség kedvéért elszánta magát és megszólalt.

— Hát... semmi. Mi lenne?

A fiatalasszony közelebb hajolt.

— Úgy hallottam, tisztnek akarták. Igaz?

Az öreg úgy mozdult, mintha egyszerre keménynek találná az ülést, és kényelmesebb helyet keresne magának.

— Akarni éppen akarták... Nem mondom.

A fiatalasszony arcára kiült a kíváncsiság.

— Tán húzódozik?

Miska bácsi nem felelt, de felmérgeződött. Nem tudni, a kérdés tette-e, vagy a pipa szelelt valahogy rosszabbul, de annyi szent, úgy kapta ki szájából a pipaszárat, hogy a foga koccanását is lehetett hallani.

— Az istennyilát! — bökött a pipával a levegőbe, mintha valami láthatatlan ellenfelet akarna átdöfni vele. — Nagyon is akart az! Dehát elég volt nekem az időt kivárni, ott meg ellesznek majd nélküle is!

— Aztán a fia — szólt közbe Váradi — belenyugodott?

Az öreg Miska bácsi elgondolkozott. Kezefejével dörzsölgette borostás állát, hogy csakúgy sercegett a hosszúranőtt szakáll rajta.

— Hát nem mondom, nem volt könnyű a dolog. Mert igen húzott a gyerek ahhoz az iskolához... Dehát az ilyen öregember gyerekének otthon a helye. Nem bírom én már úgy a munkát, mint azelőtt... Aztán meg — emelte fel hangját az öreg — akad még a faluban legény rajta kívül is! Tehetősebb is, ügye... Menjen az!

Váradi elnézte az öregot. Szeme körül az egymásba futó mély árkokat, a naptól, széltől barnás-szürkére fűtt arcát, beesett foghíjas száját, mely a lefelé konyuló bajusz két szára között úgy tapadt a vén, elkoptatott pipaszárhoz, mint gyerek az anyja emlőjéhez. Elmosolyodott.

— Ezt azért a bácsika sem gondolja komoiyan, igaz? Látja, ha belépne a csoportba, minden megoldódna! Még a fia kedvére is tehetne!

Az öreg hallgatott. Csak nézett előre a szoba falára, minden figyelmét a kopott falióra járásának szentelve, mintha éppen semmit sem hallott volna a beszédből, de az is lehet, mélyen elgondolkozott.

— Mert az nem mindegy, kiből lesz katona... — mondta Váradi, és maga is elcsendesedett. Szerette volna, ha Miska bácsi is olyan természetes egyszerűséggel értette volna meg, mint ahogy ő érezte, milyen fontos az országnak az az Andris gyerek. — Tudja bácsikám... — fordult ismét az öregemberhez, de az már nem ült a helyén. Már a hivatalszoba felé igyekezett, honnét az előző pillanatban láthatatlan kezek által megnyitott ajtó jelezte, hogy szabad a bemenet. És Miska bácsi, úgy látszik, már ismerte a szokást, mert hamarosan el is tűnt az ajtó mögött.

A járási titkár így az asszonyokhoz fordult. Kíváncsi volt, azok mint véiekednek a dolgról.

— Hát maguk? — kérdezte. — Hogyan gondolják?

Az idősebb nem felelt, csak azzal jelezte jelenlétét, hogy nagyot rántott fejkendője csücskén. Nem mintha az éppen meglazult volna, hanem csakúgy szokásból, szó helyett, értsen belőle, aki akar. De a fiatalabb rámosolygott, s úgy tett, mint aki nem érti a kérdést.

— Micsodát?

Váradi az öreg után intett. — A Miska bácsi meg a fia dolgát.

Az asszony tenyerével kötényét kezdte simítgatni, mintha apró morzszakat sepregetne öléből, és a másikra nézett. De Váradi nem hagyta annyiban a dolgot.

— No, mit gondolnak? — Nem értette, miért húzódoznak annyira a válasszal. Erősbödő türelmetlenség feszítette. — Ejnye! — tette hozzá, de aztán nem folytatta a mondatot mégsem. Lenyelte a nyelve hegyére törekvő hirtelen szavakat, és elnevette magát. — No, azt már mégsem hiszem, hogy semmit se gondolnak!

Az idősebb, szólalt meg, de kurtán, mint akit erőltetnek.

— Az ő dolguk... — még a vállát is megrándította.

Váradit elkapta az indulat. Ránézett az asszonyokra, mondani is akart valamit, talán még keményebbet is, mint szokott, de pillantása rátévedt a fáradt, megviselt arcra, a kicsit bütykös, száraz, millió apró ráncokba futó kézfejre és ellágyult. A mama keze ilyen... gondolta forró hullámmal a szívében. Mennyit dolgozhatott... Bizonyosan éppenúgy másoknak, mint Ő... Egyszerre olyan érzés áradt el benne az idegen fekete fejkendő asszony iránt, mintha az rokona, közeli hozzátartozója lett volna. Mérge, türelmetlensége elpárolgott, s nem maradt helyette más, mint szerető sajnálkozás. Mennyi ideig taposhatta az úri csizma! Tisztartó, jegyző, csendőr s az ördög tudja még hányféle falusi atyaúristen, hogy ilyen zárkózott, bizalmatlan lett, hogy a felszabadulás után hét esztendővel sem olvadt el szívéből ez a kéreg, gondolta. S mikor megszólalt, hangját ez a szeretet és égő gyűlölet a régi világ iránt, tette súlyossá.

— Én azt hiszem — kezdte lassan, — ez nemcsak az ő dolguk, néném. Mert nem mindegy az, kiből lesz a néphadsereg tisztje! Hiszen — tette hozzá most már mosolyogva, — a neve is azt mondja, hogy a népé! Maguké is!

A fiatalabb asszonyból kitört erre a jókedv.

— Hát ami azt illeti — nevetett, — nem mindegy az nekünk se! Gondolja csak el, Juliska néni, ha Kovács Nagy Janiból lenne katonatiszt!

— Az aztán védelmezne bennünket! — sötétült el az idősebb asszony szeme. — Engem meg különösen!

A fiatalabb olyan jót nevetett erre, mintha valami jó tréfát mondtak volna.

— Hát még, ha tudná — tette hozzá, — hogy a télen már mi is „Szabadság”-béliek leszünk!

Váradí a cigarettatárcáját forgatta a reggeli napfényben, s annak villanását figyelte.

— Kulák?

A feketekendőshöz intézte szavait. Az csak ránézett, de nem szólt most sem, csak fújt egyet, mintha a mérgét akarná kifújni magából, hogy valahogy benn ne rekedjen, mert azt nem lehet kibírni. Helyette megint a fiatal beszélt.

— Az apja, az volt a kulák — mondta. — Aztán azóta haragusznak Juliska nénémre, mióta az eltűnt intéző úr földjít rájuk osztották. Merthogy — tette még hozzá magyarázatul, — az öreg Kovács komaságban volt az intéző úrral. Mintha nem lett volna annak mindegy!

Váradí még mindig a tárcával játszott, majd szórakozottan kinyitotta, hogy megnézzé, akad-e még benne szívnyivaló. Akadt. Ahogy kiemelte a cigarettát, rátévedt szeme a tárca belső felére vésett szavakra. „Emlékezésül és szeretettel Váradí Jósának a Ganz Vagon dolgozói 1951.” Nézte a betűket, és egyszeriben maga előtt látta az ismerős, kemény, olajos arcokat a szerelőből. Úgy látta őket, ahogy akkor álltak előtte, mikor zavart arccal átadták neki a tárcát, és elbúcsúztak tőle. Szinte az öreg Kulicska bácsi hangját is hallani vélte, ahogy a többiek nevében beszélt. „Dolgozz majd ott is úgy, ahogy itt dolgoztál. Mi nem felejtünk el.” Becsapta a tárca fedelét, de olyan erővel, hogy az nagyot csattant, mint valami ütés.

— Aki kulák, az kulák! — mondta keményen. — Ha az volt, ma is az! Nem olyan az, mint a suba, amit nyáron kifordítanak!

A fiatalasszony elnevette magát, de az idősebb sem állhatta meg szó nélkül most már.

— Mégsem az efféléket zargatják, hanem engem!

— Mivel?

Az asszony Váradira pillantott. Mintha valamit felengedett volna. Mély lélekzetet vett, mint akinek sok a beszélőnivalója, de aztán csak sóhajtás lett belőle, s tovább hallgatott. Csak nézett előre, mereven, összeráncolt homlokkal, mintha a többi ott sem lett volna. Elég az embernek sokszor a maga gondolatja is.

De a menyecskének más jutott az eszébe. Mint a villám fordult nénjéhez.

— Mutassa meg, Juliska néni, azt az írást az elvtársnak!

A feketekendős még húzódozott.

— Mit mutassam... — mondta. De az nem hagyta már békében, még a karját is megragadta, úgy nógatta.

— Mutassa csak, ha mondom... Talán segíthetne!

Végre rászánta magát az asszony. Félrehajtotta kötényét, és szoknyája rúncából csomóbakötött zsebkendőt vett elő. Annak sarkából meg egy gondosan összehajtogatott írást. A fiatalabb nem győzte kívárni a dolgot, kikapta az idősebb kezéből a papirost, és maga simítgatta széjjel, s adta oda Váradinak.

— Beretvás István — kezdte olvasni Váradí — 1952. november 20-ig 15 kg sertés...

Nem olvashatta tovább, mert most már Juliska néni szólt közbe.

— Aztán nehogy azt higgye, hogy mi eddig semmit sem adtunk be az államnak. Arról is szól ám írás, hogy teljesítettük a beadást, most mégis újra kérnek. Hát igazság ez? Kovács Nagyék óljában két hízó is döglök, tőle mért nem kérik, ami jár?

Jókor nyílt az ajtó. Váradí nem gondolkozott. Kezében az írással, azonnómód felállt, és az ajtóhoz sietett. Majdhogy össze nem ütközött a kényelmesen kifelé csoszogó Miska bácsival. A két asszony hirtelen meglepetésében szólni

sem tudott, de aztán mikor Miska bácsi megfordult, hogy az illendőség kedvéért a másik helyett maga csukja be az ajtót, egyszerre ugrottak talpra.

— Az írás!... — torpant meg Juliska néni, hogy Váradit az ajtó mögött eltűnni látta, és nagy tanácsalanságában ismét lehuppant a padra. A másik azonban nem hagyta. Megragadta karjánál fogva, és húzta az ajtóhoz.

— Gyerünk akkor be mi is!... Ha már bevitte az elvtárs azt az írást!

Juliska néni jóformán azt se tudta, hogyan kerültek az ajtón belülré izgalomban, de bent voltak.

— Szabadság! — A köszöntés tisztán, szinte vidáman csengett a fiatalasszony ajkáról, mint üde madárfütty a mezőn, de senki sem felelt a szobában. Szijjártó, a tanácselnök vészjósló csendben, olyan megbántott arccal nézett asztala mögül a belépőkre és róluk az előtte ülő járási titkárra, mint a déli verőfényben szunyókáló macska, ha hirtelen az orrát piszkálják. Csizmáit a nyakigláb emberek esetlenségével messze kétoldalt lógatta, mintha éppen gáncsot vetni készülne valakinek. Az asszonyok az ajtóhoz tapadva álltak, s még Váradí barátságos mozdulatára sem mozdultak onnét. Végre a tanácselnök megszólalt.

— Mindenki tudhatja, hogy csak egyenként lehet bejönni.

— Az ő ügyükben járok! — Váradí hangja határozott volt, de egyszerű, csendes.

A tanácselnök felnézett. Szürke szeme egy darabig fürkészve vizsgálgatta az előtte levő arcot, de mivel teljesen ismeretlennek ítélte, végül megenyhülten, de oktatólag tette hozzá:

— Az elvtárs ok nélkül fáradozik. Nincs itten szükség pártfogóra! Ez itt tanácsház, nem pedig községháza!

A járási titkár szeme megvillant. Az asszonyok kíváncsian lesték, mi lesz, mert ki nem olvashatták abból, mi bújik meg mögötte, harag vagy névetés.

Váradí az asztalra tett cédulára bökött.

— Nahát akkor minden rendben van, asszonyok! — mondta. — Bizonyosan téves ez az írás! Igaz, tanácselnök elvtárs?

Szijjártó mogorván, bizalmatlanul nézett az előtte levő papírlapra. Felvette, elolvasta; és még a rajta levő pecsétet is megvizsgálta az alján, majd rendben, méltóságos mozdulattal visszahelyezte oda, ahonnét elvette. Még le is simította.

— Ez nem téves.

Váradí még mindig csendesesen tette fel az újabb kérdést.

— Hogy lehet az, tanácselnök elvtárs? Hiszen Beretvás István teljesítette már a sertésbeadását, írása is van róla. — A járási titkár kék szemében most már határozottan valami huncutság fénylett. Arca is mosolyra derült, de olyan volt ez a mosoly, mint az ártatlannak látszó friss zöldpaprika. Arról se lehet tudni, nem csípős-e, csak ha már beleharap az ember.

Szijjártó azonban nem nézett rá, teljes fölényvel felelt.

— Tudjuk mi a dolgunkat, elvtárs. Nem szorulunk mi oktatásra. Csak azt szeretném tudni — tekintett az előtte levőre —, hogy az elvtárs tulajdonképpen... izé...

Váradí kiségitette.

— Váradí József vagyok.

A tanácselnök hatalmas robajjal húzta be maga alá csizmákba bújtatott lábát és felügrott.

— Ezt már hallottam. De hogyan gondolják egyesek? Csak úgy mirnix-dirnix mindenki kérdőre vonhatja a tanácsot? Ha Beretvásnének valami panasa van, a tanács megvizsgálja, aztán dönt! Nem kell ahhoz senki!

De ezt már Beretvásné sem állhatta meg szó nélkül. Előrejött, és a tanácselnök arcába nézett.

— Hát nem voltam már itt kétszer?

— Hiába! — tárta szét kétségbeesve karját a tanácselnök. — Az ember a tüdejét köpheti ki, mégsem tudják megérteni! Hát nem megmagyaráztam már? — fordult Juliska nénihez most lágy, oktató hangon. — A tervet teljesíteni kell, Beretvásné, értse meg már! Hiszen amit az államnak adunk, viszszerül százszor, ezerszer! Maga tán szívesen jár a piacra az új, kényelmes, síma úton? Hát a villany, amit magának is bevezettek? Meg a kultúrház, ahová olyan szívesen jár az urával, az mind semmi?! Ezért a sok jóért sajnálja azt a kis húst?... Hát csak nem mondja, hogy olyan nagy megerőltetés az?... — A tanácselnök egészen belelovalta magát a szelid oktatásba, s talán még tovább is folytatta volna, ha a járási titkár félbe nem szakítja egy váratlan kérdéssel.

— Aztán az a Kovács Nagy hogyan erőltette meg magát?

Szijjártó nagyot nyelt.

— Mi... miféle Kovács Nagy?

Beretvásné sietett a segítségére, ha már így kiesett az ismert név az elnök emlékezetéből.

— Hát a Kovács Nagy Janiék a főutcáról! Az öreg kocsmáros!

A tanácselnök felkapta a fejét, s gyanakvó szemmel tekintett a járási titkárra. Hát ez, gondolta, honnét ismeri?

— Janiék... jobban mondva idősebb Kovács Nagy János — igazította ki szavait a tanácselnök — beadási kötelezettségét is kivetette a tanács. De ez — tette hozzá a tekintély védelmében — nem tartozik ide!

— Űgy gondolom, nagyon is idetartozik, tanácselnök elvtárs! — csattant most már élesen Váradi hangja. — De nemcsak a kivetés, hanem a beadás is!

Szijjártó szeme riadtan járt ide-oda, mint az ablakon betévedt denevér. Nézd csak, berzenkedett valami belső riadalommal, hogy beleakaszódik az emberbe, mint a bojtortján, gondolta. Mit akar tulajdonképpen?

Gyorsan végiggondolta az utolsó hetek ügyeit, de semmi olyat nem talált, amibe akár hivatalos személy is beleköthetne. Már éppen dühét gyűjtögette, hogy elegendő hangsúllyal torkolhassa le az ismeretlen okvetetlenkedőt, amikor eszébe jutott, hogy ez a Beretvás még az orosz fogság alatt együtt volt Kovács Naggyal. Melege lett. Az a marha biztos elmesélte unalmában a komaságot, talán még a frontra elküldött családi képet is mutogatta neki, amin öleiben az újszülöttel örökítette meg magát. De hisz a nyavalya tudta akkor!... Még próbálta magát megnyugtatni. Gondolatai villámsebesen követték egymást, mint kezdődő viharban a hulló falevelek az utca porában. Csak így lehet, morfondírozott tovább, itthon már mindketten tudták, mit kell csinálni. Az istenbe, dühöngött magában. Ha az asszony nem kárál annyit, hogy így-úgy a komáék, ki segítse őket, ha nem mi ebben a világban, hát... Most itt van. Erről megfeledkezett! Dehát kit hozott ez az asszony a nyakára? Oldalról, óvatosan nézett Váradira.

— Az elvtárs... talán... újságíró?

A járási titkár elnevette magát. Jóízűen, hangosan nevetett, szívből. Beretvásné kedvtelve nézte. Szerette a szívből nevető embereket.

— Nem, nem vagyok újságíró! — felelt végre Váradi, hogy kinevette magát. — A járási titkár vagyok... — Felvette az asztalról Juliska néni céduláját, és nyugodtan zsebre vágta, aztán a meglepett asszonyokhoz fordult. — Azt hiszem, mehetünk, Beretvásné. Az elnök elvtárs majd utána néz ennek a tartozásnak, meg gondolom a többinek is.

Kifelé indultak, s hamarosan el is tűntek az ajtó mögött. Szijjártó meredt szemmel, töprengve maradt magára. Szinte megbabonázva bámulta a becsukott ajtót. Pedig ott már semmi egyebet nem láthatott, mint a forró nyári napok alatt keletkezett hosszú repedéseket...

Az idő gyorsan szalad, különösen ha az ember megfélekedzik róla. Váradi Jóska sem tudta mennyi ideig róttta Gácsoros szerteágazó, rövidreszabott utcácskáit, meddig beszélgetett a Fötéren a „Szabadság” tsz. elakadt szekerén pöszpötölő paraszttal, de azt se figyelte, hogyan került ki a dűlőútra, s onnan a traktor távoli zümmögésétől csábítatva a széles, dombokat csak messziről sejtető sík határba. A déli harangszó odakint talált rá, s ha a tarkakendős, barnára sült traktoroslány meg nem kínálja jó tepertőspogácsával, talán még arról is megfélekedezett volna, hogy ebédidő van.

Nem tudni, meddig állt a széles, mesgye nélküli tábla szélén, hallgatva a gép messzi muzsikáját, de ahogy elszaladt a délelőtt, a délutáni órák sem vártak magukra, s lassan az égbolt peremén szürkülni kezdett. A nap még bágyadtan szórta fényét, mintha az egyre elébe kerülő felhők kergetésében fáradt volna el. Fényével beszórta még az itt-ott ágaskodó fák ágait, de azok esőmosdotta törzsén már mint zsákmányra leső macska, szinte észrevétlenül küszött egyre feljebb a sötét.

A járási titkár fáradtan, de azért még szapora léptekkel, táskáját lóbázva haladt a falu egyik görbe utcáján, mikor váratlanul tompa ütést érzett a fejébüjén. Szinte ösztönös mozdulattal vágta hátra a fejét, és körülnézett. Körülötte megszeppent arcú kamaszfiúk lesték, voltak vagy nyolcan, kisebbek-nagyobbak az utca térséggé szélesülő végében. Előtte a porban ócska labda hevert. Váradi nem habozott. Felemelte a labdát, gyorsan kiszemelte a legközelebb álló gyerkőcöt, és szabályos fejessel átívelte hozzá. A labda pontosan célbatalált, amit általános üdvörlézés fogadott.

— Váradi elvtárs! Mit csinálsz ott?

A járási titkár megfordult. Messziről Csordás ügetett a kis csoport felé.

— Már azt hittem, hogy itthagytál bennünket! — kiáltozott közeledve. — Derék dolog, hogy ittmaradtál!

A gyerekek Váradi köré csoportosulva várták be Csordást, aki meglepett szemmel nézett körül.

— Egy kis MHK — nevetett Váradi, elérve a néma kérdést, — de sajnos, sem a pálya, sem a labda nem kifogástalan...

— Na eredjetek, fussatok! — rebentette szét Csordás a gyerekhadat. — Ne tartsatok fel bennünket! — Majd fejcsóválva cipelte magával a járási titkárt. Miféle gyerekes dolog, dohogott még később is magában, szerencse, hogy még senki sem ismeri...

Váradi csak most érezte, mennyire éhes. Megállt.

— Valamit venni szeretnék... — nézett körül. — Nem ettem dél óta. Merre találok egy népboltot?

Csordás hangos nevetésre fakadt.

— Boltba mennél, mikor nálam jóféle füstölt szalonna akad? Szó se lehet róla! — Cipelte tovább. — Olyan, meglátod, hogy még a szádban elolvad, mint a vaj! — Még csettintett is hozzá. Maga is szerette a gyomrát.

Tíz perc sem telt belé, máris a reggel elhagyott szobába léptek. Csordás sietve dobta le magáról bekecsét, és néhány pillanat múlva az íróasztal mellett bontogatott egy piroskockás kendőt. Mikor elkészült vele és sorjában kirakta a barnára sült félcipót, a jókora darab szalonnát, vörösre érett paprikákat, leült. Vendéglátón kanyarított a kenyérből, kétfelé vágta a szalonnát, a fiókból

sót kapart elő, és a kendővel együtt felét Váradi elé tolta, a másikhoz meg maga látott hozzá jó étvággyal.

De a járási titkár elgondolkozva ült. Csordás észrevette, hogy nem tart vele, csak hallgat, hát lenyelte a már megkezdett falatot, és kínálgatni kezdte.

— Láss csak hozzá, ne szégyeld! ... Meg aztán — tette hozzá — hamarosan kezdődik az értekezlet.

Váradi még mindig maga elé nézve vette kezébe a kenyeret, és szótlánul enni kezdett. Így csendben ettek egy darabig, majd ismét Csordás indította meg a beszédet.

— Átnézted a jelentésemet?

— Nem.

Ejnye de furcsa ember, gondolta magában Csordás. Gyerekmódra labdát rúgdosni nem szégyelt, most meg hogy elszótlánodott. Csak azt tudnám, hol tudott járni nap hosszat! Dehát ... miattam ugyan mehetett, fűzte tovább gondolatait, és maga sem tudta hirtelen, miért, de ingerült lett. Néha rápillantott a járási titkárra, de az, mintha csak maga lenne, a kendő kockáit vizsgál-gatta ... Nohát azért, morfondírozott tovább, egyebet is érdemelne az ember. Ha legalább azt mondaná, hogy átnéztem a jelentést, Csordás elvtárs, meg kell mondani, becsületes munka volt, nem minden község érte el a 100 százalékot a beszolgáltatással ... Ha csak ennyit mondana, nem többet, hát rendben van, na! De ez nem. Egy kukkot se szól, csak néz. Mintha volna valami a bögyében. Gondolataiból Váradi hangja riasztotta fel.

— Meg tudod magyarázni, Csordás elvtárs, mért nem akad itt Gácsoroson egyetlen tisztiiskolás sem, holott hármát is akartak a fiatalok közül iskolára vinni?

Csordásnak torkán akadt a kenyér, de aztán sikerült lenyelnie a falatot, és megszólalhatott.

— Mi? ... Micsoda? ... Tisztiiskolás? — nézett Váradira, mint aki a szavak értelmét keresi, és meglepetésében majd az ujját vágta be szalonna helyett. Váradi kénytelen volt megismételni a kérdést, míg Csordás előtt végre világos lett, miről van is szó.

— Áá — nevetett most már az evés örömeiben pirosragyúlt arccal, míg megnyugodva újra nagyot kanyarított a szalonnából, — nincsen abban semmi különös! Inkább választja a parasztember a kombájnt élettársnak, mint a tankot, ha már választania kell, nem igaz?

A járási titkár azonban komoly maradt. Elnézte a jóétvágyú Csordás ütemesen mozgó bajuszát, mely alatt szabályos időközökben tűnt el egy-egy falat kenyér vagy szalonna, és bosszantani kezdte ez a fenenagy nyugalom.

— Gondolbd? — Fürkészve nézett a községi titkár arcába, mintha a másik tekintetén keresztül akarna annak szívébe látni. — Én azt hiszem, gyenge a felvilágosító munka.

Csordás mintha karót nyelt volna, megállt a rágással, s egyszeriben ki-egyenesedett. Szalonnától púpozott félarcáról is megfeledkezett.

— Az agitáció? — Csordás őszintén megsértődött. Karikára tágult szemmel bámult Váradira, s tele szájjal csak dadogni tudott.

— Ez ... ez lehetetlen, ezt nem gondolhatod komolyan, Váradi elvtárs! Ha megnézted volna a jelentésemet, láthattad volna, hány népnevelőnk van! — Váradi megenyhült egy kicsit, és elmosolyodott. De azért arca nem lett tőle vidámabb.

— Kampánymunkára, ugye?

Csordást egyszeriben előntötte a pulykaméreg. Nemigen tudta, kire haragudják hirtelenében, de szeretett volna mondani valamit, valami nagyon bosz-

szantót, hogy a másik is olyan dühös legyen, mint ő. Az ember várja, hogy munkája eredményeiről halljon valamit, gondolta, aztán itt van! Ah!

— Szeretném tudni, miből veszed ezt az egészszet... — kezdte, de nem folytathatta, mert lassan kinyílt az ajtó, és a résen az öreg Balogh Mátyás dugta be a fejét.

— Bejöhetünk? — hunyorgott Csordásra, majd az ismeretlen fiatalemberre a szikkadt arcú öregember. — Mert már együtt volnánk...

A járási titkár nyugodtan fordult Csordáshoz.

— Az értekezletre?

— Arra.

A járási titkár felelt az öreg parasztembernek.

— Bejöhetnek az elvtársak.

Az előbb megnézte magának Váradit, majd maga mögé intve hátraszólt.

— Na, kerüljünk beljebb, ha már összejöttünk! — azzal belépett maga is.

— Szabadság!

Egyszeriben megtelt a kis szoba emberekkel. Asszonyok, férfiak, öregek. Fiatalok vegyesen, vagy tizenketten együttvéve. Éppen, hogy elfértek. Leültek az asztal köré, s akinek nem jutott hely, az letelepedett az ablakba vagy a kályha melletti padra. Váradit érdeklődéssel nézte az ismeretlen embereket, s azok is leplezetlen kíváncsisággal néztek rá vissza.

Már éppen elhelyezkedtek, mikor belépett Battó Anna. Váradit örömmel ismert rá, és „Szabadság” köszöntésére a lány meglepett, de meleg mosollyal válaszolt, majd gyorsan helyet keresett magának és leült. Csordás megvárta, míg végleg elcsendesülnek, aztán felállt és elkezdte.

— A mai értekezletet megnyitom. Üdvözlöm az elvtársakat, és üdvözlöm vendégünket, Váradit József elvtársat, új járási titkárunkat. — Csordás felnézett, és Battó Anna halvány mosolygását látta meg. Na, gondolta, aligha fogsz később is ennek így örülni. Azzal folytatta. — Azért jöttünk össze, hogy megbeszéljük a legsürgősebb feladatokat. A felvilágosító munkát erősíteniünk kell. Itt a nyakunkon az őszi szántás-vetés, s tervünkkel az idén sem maradhatunk hátra. Mi eddig is megmutattuk, mit tudunk, hát ezután is így kell dolgoznunk. Igaz — tette hozzá, — sok most nálunk az eső, aztán többen arra gondolnak a legjobb gazdák közül is, hogy várjuk meg a végét. Ez pedig hátráltatja a munkánkat, a tervet!

— Hátráltatja más is, Csordás elvtárs! — kiáltott közbe égő piros arccal Battó Anna, mint aki egy pillanatra se tudja már magában tartani a reggel óta bent szorult mondanivalót. Izgalmában köténye csücskét morzsolgatta. — Nem csak az eső okozta bajok motoszkálnak az emberek fejében!

Csordás felnézett a rendbontóra.

— Mindenkinek megadom a szót, de idejében! Ezt te is tudhatod Battó Anna! — Ezzel látszólag teljes nyugalomban ismét az előtte levő papírlapra tekintett, hogy folytassa a félbeszakított mondatot, mikor újabb közbeszólo akadt.

— Mond valamit ez a lány — kezdte halkán az öreg Balogh Mátyás. Lassan rágva a szót, és ezzel mégcsak jobban ingerelte a beszélni készülő Csordást. — Mert ammondó vagyok, igaz a közmondás: Nem zörög a haraszt, ha nem fújja a szél! Ugye? — fordult a többihez támasztékul, ráncos száraz nyakát körüljáratva a szobában. — Hallottam én is valamit... De hallott más is bizonyosan. Aztán csak elgondolkozik rajta az ember...

— Hallottam, hallottam! — pattogott most már Csordás, sejtve a dolog nyitját. — Rendes ember nem hajlik az asszonypletykákra!

Az öreg megijedt, meg is sértődött. Csorbaszélű kalapját fejbübjára tolva zavarában megvakargatta gyér őszhajú üstökét, és csak annyit mondott tiltakozásul:

— No hát azért... nem tudhatja az ember...

De Csordás fölényes maradt.

— Tudom én, honnét fúj az a szél! Rámbízhatja ezt a dolgot, Balogh bátyám! Maga meg ne üljön fel a pletykáknak, csak ezt ajánlhatom!

— No de már... — kezdte az öreg, miközben pillogva tekintett Váradi felé, restelkedve, hogy így letorkolják. — Legyen csak óvatos az ember... gondolom... sose tudhatja, hol rövidül... Nekem még nincs olyan sok — tette még hozzá mentegetőzve, aztán elhallgatott.

Most hátul a fal mellett szólt valaki. Terebélyes asszony sűgött a szomszédjának, de úgy, hogy mindenki hallhatta.

— Azért csak tudni kell, mi nehezíti a munkát. Az ember odaáll, aztán olyat vágnak a fejéhez, hogy mukkanni sem tud!

Mozgolódás támadt. Mint szélben a vetés, hajoltak össze a fejek. Csordás türelmetlen mozdulattal lobogtatta meg a kezében levő papírost, de még mindig nem állott helyre a rend, sőt egy fiatal legény, Árendás Gergely állt fel, és elkiáltotta magát egyenesen Csordás felé.

— Mit kerülgetjük a szót, mint macska a forró kását? Megmondom én, miről van szó, ha más resteli! Azt beszélik a népek, hogy a tanácsban kétféle ajtó van, egy kicsi meg egy nagy. Aztán a kicsi olyan ravaszul van kicsinálva, hogy azon a becsületes ember nem fér keresztül! Annának meg igaza van — folytatta a legény most már Anna arcát nézve merengve, de hogy az csak az asztalfőn ülőket figyelte rendületlenül, visszafordult, és még nagyobb méreggel intézte szavait Csordáshoz. — Ez hátráltat bennünket! Jobban, mint az eső! — Azzal leült.

Csordás fel volt háborodva. A mennydörgős ménkűnek is ezen a szent napon kell leszakadni, gondolta dühvel. Olyan pártfegyelmet akasztok én ennek a lánynak a nyakába, hogy attól koldul! Csak úgy forrt belülről; de még igyekezett nyugodtnak látszani. Ezért lassan kezdett el beszélni, mintha maga magát nyugtatná!

— Én ismerem a tanácselnököt. De azt is tudom, ki piszkolja és mért. Battó Anna keveri itt a port! — robbant ki mégis belőle az indulat. — Ő uszítja az embereket. Szijjártó elnök ellen. Mert nem kapaszkodik már a szeknyája korcába, nem lehet belőle tanácselnökne! Csakhogy aki így teszen, az nemcsak legényt veszít ám, hanem a mi becsülésünket is!

Döbönt csend fogadta szavait. Anna halálsápadtan ült. Csak Árendás Gergely ugrott fel ismét, és ki tudja, még mi minden történt volna, ha Váradi fel nem áll a helyéről. Róla valahogy megfeledkeztek az izgalmas pillanatokban, és most, hogy felállt, kíváncsian nézték, mit akar.

— Valamit én is mondanék ebben a dologban, elvtársak! — kezdte, majd Csordáshoz fordult.

— Te azt mondtad, Csordás elvtárs, hogy jól ismeréd a tanácselnököt.

— Ismerem hát! Mint a tenyeremet! — erősködött Csordás, végre biztos támasztékot érezve a lába alatt.

— Hát akkor — felelt most már Váradi is keményen — arról is van tudomásod, hogy a kulákok elmaradt beadási kötelezettségét a dolgozó parasztok újraadóztatásával akarja takargatni?

Csordás megmeredt, aztán hirtelen úgy kitört, mint a nyári zivatar.

— Ilyen gazemberség — ordította — nem történhet az én községemben! — Még az asztalt is verte.

Váradi nem felelt, csak elővette zsebéből Beretvás István beadási céduláját, és letette Csordás elé az asztalra. Mint az ítéletet, aztán csendesen megszólalt.

— Beretvás István nyolcholdas gazda teljesítette húsbeadását, meg is toldotta még valamivel, tudta, mi a becsület. Persze akadtak, akiknek kisebb gondjuk is nagyobb volt, mint az állammal szembeni adósságuk törlesztése. Az észnél lévő ember erre azt mondja, hogy rá kell szorítani az ilyeneket a fizetésre. Csakhogy nem így történt ám, elvtársak! A tervet teljesíteni kell, hát adjon helyettük más!

— Mifene! No nézd csak... — hangzott innen-onnan a méltatlankodás.

— Legalább is a tanács így gondolkozott — folytatta Váradi. — Így kapott újra felszólítást Beretvás gazda is!

Hangzavar támadt. Mindenki egyszerre beszélt, de Anna belekiáltott a lármába. Arca már nem volt fehér, rózsaszínűre festette az izgalom.

— Ezért mi is felelősek vagyunk, elvtársak! Hallottunk mi is susmogni, de végére nem jártunk a dolognak! Csak magunk között bizonytalankodtunk. Jártam ugyan többször is Csordás elvtársnál, ma reggel utoljára ebben az ügyben, csakhogy egyszer sem hallgatótt meg. Még reggel is azt mondta, hogy nem ér rá, majd este az értekezleten. És itt? Úgy vettem észre, itt is csak be akarta fogni a számat! Mért?

— Csak nem azt akarod mondani, te szégyentelen — sipított most egy hang a kályha mellől, — hogy Csordás elvtárs a reakciót pártolja?!

Anna nyugodtan nézett az asszony szemébe.

— Azt nem mondtam, Sívóné. Nem azért fogott Csordás elvtárs fegyvert 45-ben, és nem azért küszködött 3 holdon nagy családjával, hogy most a szekerüket tolja. De — csattant most a hangja — Csordás elvtárs nem becsült meg bennünket, fiatalokat, sose hallgatott a szavunkra, csak ment a maga feje után! Inkább hitt Sziijjártónak, mert az értett a nyelven! Inkább azt is elhitte — tette hozzá most csendesebben, — amit rólam hazudozott...

— Csak te ne szapulj Csordás elvtársat! — kiáltott közbe újra Sívóné a szoba sarkából. — Ne tanitgasd, kicsi vagy te még ahhoz! Igaz, Csordás elvtárs? — mosolygott fel az asztalfőre, de Csordás hallgatott. Váradi ránézett a melléte ülő néma emberre. Érezte, most dől el, mennyit ér, mi van benne valójában. Szinte szorongást érzett, mintha beteg ágya mellett ülne, s azt figyelné, legyőzi-e a kórságot? Mikor végre Csordás felállt és körülnézett, még mély megbántottság és düh feszítette mellét, s már szinte nyelve hegyén formálódtak szavakká gondolatai.

— Nem kíméltem magam — forrott belülről, — és ezt érdemeltem? Azért, mert mindent egymagamnak kellett csinálnom? Hát ki vagyok én, kisisten! Nekem is csak egy fejem, két kezem van, az én szemem se tud mindent befogni!

Az emberek erősen figyelve, komolyan ültek, várták, mit fog mondani. Csak a sipítóhangú Sívóné mosolygott rá bátorító, kedveskedő arccal.

Éppen ő?, lökte mellbe Csordást az emlékezés. Ő védi, a falu szája? Aki mindig a falu elejéhez törleszkedett? Aki kígyót-békát kiáltott rá annak idején, hogy ilyen-olyan semmiembert akarnak a falu élére, de mikor mégis csak belőle lett a község párttitkára, elsőnek jött köszönteni, s azóta is szorgalmasan eljár, de mindenki tudja róla, hogy inkább híreket vinni ül itt a népnevelők között, mint az igazi célért. Ideje volna... odébállítani őt... Előbbi dühe még ágaskodott benne, mint a hirtelen fékezett ló, de valahogy nem talált célba, ki ellen is fordítsa, majd lassan az is elmult. Nem maradt más nyomában, mint kedvesedett nagy csendesség meg keserűség.

— Lehet, hogy igazad van, Battó Anna — kezdte nagyon halkán, a szavakat szinte egyenként lökve ki magából, nem nézve senkire —, talán rosszul gondolkodtam... Tettem, amit tettem, de úgy, hogy egyedül az én munkám legyen... A dicséret is engem illessen... Nem tudom, dehát egy a fontos

— emelte fel most először a fejét, hogy túl vált a nehezen —: hiba történt, én meg azt is jónak ítéltém, hát... másnak kell a helyembe állni!

Leült. Néma csend nehezedett a szobára, Váradi felállt és megszólalt.

— Elvtársak! — nézett körül. — Mi ma látjuk egymást először. Én városi ember vagyok, és azért küldött ide a párt, hogy itt vigyem előre demokráciánk ügyét. Mikor ideérkeztem Gácsorosra, azt hallottam, hogy itt minden nagyszerűen megy. — Halk nevetés, kuncogás volt a válasz, mintegy jelezve, hogy a hangulat felengedett. — Aki mondta — nézett most Csordásra, — maga is így gondolta. És ma mégis harcban ismerkedtünk össze. Mert nincs „extra” hely, elvtársak! Ahogy Gácsoros része a mi egész szép hazánknak, úgy folyik itt is a küzdelem a régi és az új élet között. Ezért nem lehetünk mi soha elégedettek, ha vannak is jó eredményeink, mert az olyan, mint a jó largonon fürdő: elálmosodik tőle az ember!

— Az ám... Jól beszél! — csettintett nyelvvel Balogh Mátyás, és ahogy a járási titkár felnézett, Battó Anna mosolygó, lelkes arcát látta maga előtt.

— És még egyet — folytatta Váradi most már Csordás felé fordulva. — Mi kommunisták, ha bajban vagyunk, nem szoktunk másra várni, hogy kihúzzon belőle. Magunk is igyekezünk ám kifelé!

Vidám nevetés és taps fogadta szavait. Mindenki megértette.

Csordás bajuszát rágva nézett maga elé, de erre felpillantott. A járási titkár szemét nézte, a biztató, bátorító meleg tekintetét, amitől lassan lepatant a szívéből a dermedés. Meg fogom mutatni, gondolta a krízisen túl került beteg éledő reményével, meg fogom mutatni, Váradi elvtárs...

A hold már magasan járt az égen, mikor a járási titkár gépkocsiján nekiindult az éjszakai útnak. A lecsendesült faluban csak a békák brekegtek, meg itt-ott egy-egy kutya vakkantott, hadd hallják, van őrizője a portáknak...

Előre nézett. A fák ágai között suttogott a szellő, s a néptelen utcán, mint hunyorgó földi csillagocskák, sorakozó rendben villanylámpák árasztották a fényt. Végigtekintett az egyenes rövid utcán. A Felszabadulás-tér emlékművének vörös csillaga, mint egyetlen szín fényesedett messziről.

Gácsoros... mosolygott magában, milyen kicsi falu és mégis hogy fényeskedik... Büszke volt rá, mintha nem is először szívna be hűvös levegőjét, de legalábbis itt ezek között az emberek között nevelkedett volna...

Elhatározta, hogy levelet ír. Nem haza a mamának, hanem a gyárba az elvtársaknak. Még nem fogalmazta meg, mit akar benne elmondani, de azt tudta, hogyan kezdi majd. El is ismételte magában. — Drága elvtársak — dagadt a szíve a boldogságtól — én nagyon, nagyon jól érzem magam...

Már nem érzett honvágyat a város után. Győzni taníthatott...

Hazainé Márjás Magda